

Lausunto

15.8.2025

Sisäministeriö
kirjaamo.sm@gov.fi

Oikeusministeriön lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta**Yleistä**

Sisäministeriö on 4.7.2025 pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksen luonnoksesta laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan useita muutoksia poliisilain ja poliisin henkilötietolain kansallista tiedonvaihtoa koskeviin säännöksiin. Vastaavia muutoksia ehdotetaan Rajavartiolaitoksen henkilötietolakiin, rajavartiolaitoksen hallintolakiin, Tullin rikostorjuntalakiin sekä Tullin henkilötietolakiin siltä osin kuin muutokset liittyvät Rajavartiolaitoksen ja Tullin lakisääteisiin tehtäviin. Lisäksi ehdotetaan muutoksia maahanmuuttohallinnon henkilötietolakiin siltä osin, että Maahanmuuttovirastolla olisi oikeus vaihtaa eräitä etsintäkuulutustietoja poliisin kanssa.

Esityksen tavoitteena on muun muassa parantaa poliisin mahdollisuuksia luovuttaa eri viranomaisille salassa pidettäviä tietoja ja varmistaa, että poliisin kansallista tiedonvaihtoa koskevat säännökset tukisivat viranomaisyhteistyötä ja erityisesti hallinnollisen rikostorjunnan tarpeita. Poliisin mahdollisuuksia luovuttaa tietoja myös omasta aloitteestaan selvennetään ja varmistetaan, että sääntely mahdollistaa riittävässä määrin tietojen luovuttamisen myös yksityisille taholle. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää poliisin tiedonsaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä kadonneiden löytämiseksi.

**Postiosoite
Postadress**

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

**Käyntiosoite
Besöksadress**

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

**Puhelin
Telefon**

02951 50320
Internat.
+358 2951 50320

**Faksi
Fax**

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

**S-posti, internet
E-post, internet**

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Oikeusministeriö toteaa, että sillä on ollut esitysluonnosta valmistelleessa työryhmässä jäsen, jonka esittämiä näkemyksiä on otettu hallituksen esitysluonnoksen valmistelussa asianmukaisesti huomioon. Tästä huolimatta oikeusministeriö katsoo, että sen on perusteltua antaa esitysluonnoksesta lausunto. Oikeusministeriö on tarkastellut esitysluonnosta erityisesti ehdotettujen tiedonsaantioikeuksia ja tietojen luovutusoikeuksia koskevien säännösten sekä niitä koskevien perustelujen, EU-oikeudellisen arvion, suhteellisuuden ja hyväksyttävyyden näkökulmasta.

Lausuntomenettelyyn liittyvänä huomiona oikeusministeriö kiinnittää huomiota lausuntopyynnössä asetettuun kuuden viikon mittaiseen lausuntoaikaan, joka on sijoittunut yleiseen lomakautteen (4.7.2025–17.8.2025). Säädösvalmistelun kuulemisohjeen mukaan säädösehdotuksista pyydettyjen kirjallisten lausuntojen antamiseen varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Ohjeen mukaan lausuntoaikaa on aihetta pidentää, jos se muuten ajoittuisi yleiseen lomakauteen.

Oikeusministeriö esittää lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä perusoikeuksien rajoittamisesta

Esitysluonnoksen yleisperusteluissa todetaan useasti, että ehdotuksessa olisi kysymys sääntelyn selkeyttämisestä. Oikeusministeriö toteaa, että voimassa olevaan sääntelyyn nähden esitysluonnoksessa ehdotettu sääntely on monilta osin perusoikeusherkkää ja ehdotetulla sääntelyllä rajoitettaisiin erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa huomattavasti enemmän kuin voimassa oleva sääntely rajoittaa. Oikeusministeriö toteaa, että perusoikeuksien rajoitusten tulee olla hyväksyttäviä (hyväksyttävyyksivaatimus) perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa, ja lainsäätäjän tulee valita perusoikeuksiin vähiten puuttuvat toimenpiteet (ks. esim. PeVM 25/1994 vp, ja esimerkiksi PeVL 56/2014 vp ja PeVL 18/2013 vp). Ehdotettu sääntely on myös merkityksellistä perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvän suhteellisuusvaatimuksen kannalta. Suhteellisuusvaatimukseen sisältyy perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan yhtenä olennaisena osana vaatimus siitä, ettei perusoikeusrajoitus saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 5, myös esim. PeVL 12/2025 vp). Perusoikeusherkässä kontekstissa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hallituksen esitykseen sisällytetään kattava perusoikeusarviointi, jotta voidaan varmistaa, että ehdotettava sääntely vastaa EU-oikeuden asettamia sekä valtiosääntöisiä reunaehtoja rajoitusten välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta.

Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksen suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys -jaksossa (jäljempänä säätämisyjärjestysperustelut) perustellaan ehdotettujen säännösten hyväksyttävyyttä, oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä rajoittaa perustuslain 10 §:ssä säädettyä yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa lähinnä perustuslain 7 §:n 1 momentissa säädetyllä oikeudella, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa tehty perusoikeusarviointi on erityisesti suhteellisuuden ja hyväksyttävyyden arvioinnin osalta joiltakin osin puutteellista ja kyseenalaistettavissa. Arviointia tulee jatkovalmistelussa huomattavasti täydentää. Tältä osin ministeriö lausuu yksityiskohtaisemmin seuraavaa.

Ehdotukset oikeuksista saada tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta

Poliisi

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 4 lukuun ehdotetaan uutta 5 §:ää, jossa säädettäisiin poliisin oikeudesta saada päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä asiakastietolaissa tarkoitettulta palveluntarjoajalta salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettynä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä. Ehdotetun 5 §:n 1 kohdan mukaan poliisilla on päälystöön kuuluvan pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettynä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön: 1) sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, tai rikoslain 17 luvun 6 §:ssä, 20 luvun 6, 8 tai 18 §:ssä, 21 luvun 7, 10 tai 15 §:ssä, 23 luvun 1 tai 3 §:ssä, 28 luvun 1, 3 tai 4 §:ssä, 35 luvun 1 §:ssä tai 41 luvun 5 tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Tieto henkilön läsnäolosta esimerkiksi sairaalassa on julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdan perusteella salassa pidettävä henkilön terveystieto (esim. KHO 2024:80). Henkilön terveyttä koskeva tieto on myös EU:n yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklassa ja rikosasioiden tietosuojalain 11 §:ssä tarkoitettu erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva tieto, joka on perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa lausuntokäytännössä katsottu sisältyvän arkaluonteisiin tietoihin, joita on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille (PeVL 14/2018 vp, s. 5).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että yksityiselämän suojaan kohdistuvia rajoituksia on arvioitava kulloisessakin sääntely-yhteydessä perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa (ks. PeVL 42/2016 vp, s. 2–3 ja siinä viitatu lausunnot). Merkityksellistä on ollut, että valiokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa henkilötietojen käsittelystä säädettäessä erityisesti se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy perustuslain 10 §:n samassa momentissa turvatun yksityiselämän suojan piiriin. Lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa. Valiokunta on tämän vuoksi arvioinut erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp, s. 2/l). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3).

Kohdassa on valittu pääsääntöiseksi kriteeriksi uhka vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksesta. Oikeusministeriö pitää hyvänä, että kohtaan on asetettu täsmällinen ja tarkkarajainen kriteeri, joka on sidottu yksiselitteiseen määreeseen, eikä siten kyseenalaista valittua pääsääntöä, mutta toteaa, että kriteerin asettumista vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen ei ole perusteltu. Ministeriö huomauttaa, että esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 2 momentissa lääkäreitä ja muuta terveydenhuollon ammattihenkilöä koskeva todistamiskielto voidaan murtaa tuomioistuimen päätöksellä vasta, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Vaikka oikeudenkäymiskaareissa

säädetyssä kuuden vuoden kriteerissä on kysymys jonkin verran eri asiasta, ministeriö toteaa, että kriteerin valinnan perusteleminen on erittäin tärkeää perusoikeuksien rajoittamisen suhteellisuuden ja hyväksyttävyyden arvioinnin kannalta. Eesityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida edellä selostettujen yleisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten valossa, miksi kriteeriksi on valittu nimenomaisesti kahden vuoden vankeusrangaistusuhka. Arviossa on syytä huomioida myös se, että rikokset, joista voidaan tuomita vähintään kahden vuoden vankeusrangaistus, voivat muuttua. Lisäksi säännöskohtaisissa perusteluissa on hyvä tehdä selkoa niistä rikoksista, joita pääsäännöllä erityisesti pyritään paljastamaan tai selvittämään.

Pääsäännön lisäksi kohdassa luetellaan useita rikoslakiviittauksia, joissa ankarin rangaistus jää alle kahden vuoden. Ministeriö katsoo, että näitä voidaan pitää ns. poikkeuksina säännöksessä valittuun pääsääntöön nähden. Ministeriön näkemyksen mukaan, mitä enemmän pääsäännöksi valitusta rangaistusmaksimista poiketaan, sitä korostuneemmin poikkeamisia on perusteltava niiden oikeushyvien valossa, jota säännöksillä on tarkoitus suojella ja rajoittaa. Listauksessa on mainittuna esimerkiksi omaisuusrikoksista näpistys (maksimi sakkoa), varkaus (maksimi 1 v 6 kk vankeutta) ja kavallus (maksimi 1 v 6 kk vankeutta). Säännöskohtaisissa perusteluissa pääsäännöstä poikkeavia omaisuusrikoksia perustellaan omaisuuden suojan loukkaamisella, joka voisi ministeriön käsityksen mukaan toteutua, jos mainittu rikollinen teko kohdistuu nimenomaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajaan tai siellä asioivaan tai työskentelevään henkilöön.

Ministeriö kiinnittää erityistä huomiota siihen, että perusteluista huolimatta säännöstä ei ole rajattu koskemaan mainittuja tilanteita, vaan se mahdollistaisi pyynnön perusteella syntyvän tiedonantovelvoitteen sellaisessakin tilanteessa, jossa esimerkiksi epäilty näpistysrikos on tapahtunut muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa ja omaisuuden suojan loukkauksesta on kärsinyt jokin sellainen taho, jolla ei ole mitään tekemistä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitilan tai siellä työskentelevien tai asioivien henkilöiden kanssa. Näin ollen ehdotettu omaisuusrikoksia koskeva tiedonsaantioikeussäätely vaikuttaa ulottuvan huomattavasti laajempiin rikoksen paljastamis- ja selvittämistilanteisiin kuin mitä säännöksen perusteluissa on esitetty.

Liikennerikosten osalta poikkeuksiin kahden vuoden vankeusrangaistusta koskevista kriteereistä on listattu rattijuopumus (maksimi 6 kk vankeutta) ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen (maksimi 6 kk vankeutta). Säännöskohtaisissa perusteluissa keskeisenä perusteena säännökselle esitetään tilanne, jossa liikennerikos voi johtaa uhrin kuolemaan tai vakavaan loukkaantumiseen, mikä merkitsee perustuslain 7 §:n oikeuksien loukkaamista. Oikeusministeriö huomauttaa, että liikenneturvallisuuden vaarantamisessa tai rattijuopumuksessa ei monissakaan tapauksissa ole uhria. Mikäli liikenneturvallisuuden vaarantamisen tai rattijuopumuksen yhteydessä tapahtuneessa rikoksessa on myös uhri, joka välittömästi tai myöhemmin kuolee tai vammautuu, epäillyn rikoksen nimike voi muuttua ankarammaksi, jolloin tiedonsaanti olisi pääsääntöisesti mahdollista jo kahden vuoden vankeusrangaistukseen sidotun pääsäännön perusteella. Mainittakoon myös esimerkkinä, että ehdotettu sääntely vaikuttaa mahdollistavan poliisille tiedonsaannin myös sellaisessa tilanteessa, kun liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäillyn henkilön epäilyn ajaneen ylinopeutta.

Muut 1 kohdassa mainitut rikoslakiviittaukset ovat järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen (maksimi 6 kk vankeutta), seksuaalinen ahdistelu (maksimi 6 kk vankeutta), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (maksimi 6 kk vankeutta), lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (maksimi 1 v vankeutta), lievä pahoinpitely (maksimi sakkoa), vammantuot-

tamus (maksimi 6kk vankeutta), pelastustoimen laiminlyönti (maksimi 6 kk vankeutta), vaarallisen esineen hallussapito (maksimi 2 vuotta vankeutta) ja vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkominen (maksimi 2 vuotta vankeutta).

Oikeusministeriö toteaa, että kahden lakiehdotuksessa olevan rikoslakiviittauksen osalta kahden vuoden vankeusrangaistusmaksimi täyttyisi jo pääsäännönkin perusteella. Lisäksi ministeriö kiinnittää huomiota, että säännöskohtaisissa perusteluissa säännöstä perusteellaan toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapitorikoksella, johon lakiehdotuksessa ei kuitenkaan viitata.

Ehdotettua 1 kohdan sääntelyä voidaan moniltakin osin pitää varsin kyseenalaisena. Ensinnäkin herää kysymys, onko Suomen yleisimpiin rikoksiin (lähde Tilastokeskus) kuuluvien näpistykseen, rattijuopumuksen, liikenneturvallisuuden vaarantamisen, vahingonteon ja lievän pahoinpitelyn paljastamisella ja selvittämisellä niin painava yhteiskunnallinen intressi, jolla voidaan perustella yksityiselämän ja henkilötietojen suojan rajoittamista erityisesti edellä selostetut suhteellisuus- ja hyväksyttävyyksivaatimus huomioiden. Toisekseen tiedonsaantioikeuden ulottuessa yleisimpiin ja rangaistusasteikoltaan varsin lieviin rikosepäilyihin, voi tällä olla myös ennakoimattomia vaikutuksia yhä useampien henkilöiden tahtoon hakeutua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin. Ehdotetulla sääntelyllä kaavaillun laajuisena voidaan näin ollen nähdä olevan vaikutuksia myös perustuslain 19 §:ssä turvattuun jokaisen oikeuteen saada sosiaali- ja terveystalvluita.

Jatkovalmistelussa esitykseen tulisi myös sisällyttää perustelut sille, miksi tiedonsaantioikeus on rajattu pääsäännössä rikosten maksimirangaistusten perusteella eikä sitomalla tiedonsaantioikeutta tiettyihin rikoksiin huomioiden sen, että esitysluonnoksen perusteluissa esitetty ratkaisukäytäntö ja esimerkkitalanteet koskevat säännösehduksen mukaisiin rajauksiin nähden hyvin rajattuja tapauksia. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että maksimirangaistuskriteeriä hyödynnettäessä tiedonsaantioikeus voi laajentua rikosnimikkeisiin, joiden kohdalla tarve tiedolle terveydenhuollossa oleskelusta ei ole täysin selvä. Tällaisista rikoksista esimerkkinä voidaan mainita vaalituloksen vääristäminen (rikoslain 14 luvun 4 §) ja perätön lausuma viranomaismennettelyssä (15 luvun 2 §).

Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa ehdotettuun 1 kohtaan liittyvää perusoikeusarviointia on huomattavissa määrin täydennettävä ottamalla huomioon edellä selostetut näkökohdat. Lisäksi ministeriö toteaa, että 1 kohdassa olevia rikoslakiviittauksia ja niiden perusteluita on arvioitava uudelleen ottamalla huomioon, mitä edellä on selostettu.

Ehdotetun 5 §:n 2 kohdan mukaan poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ennalta estämiseksi, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan kohdalla on yhteys asiakastietolain 62 §:ään, jonka mukaan palvelunantaja tai sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että säännös on vahvasti sidottu sellaisiin tarkoituksiin, joista poliisin on vaikea olla etukäteen tietoinen. Näin ollen on mahdollista kyseenalaistaa, miten poliisi voisi osata pyytää tietoa esimerkiksi rikoksen ennalta estämistä tai järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä varten sillä hetkellä, kun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien toimitiloissa on käynnissä tai valmisteilla rikos. Oikeusministeriön käsityksen mukaan näitä tilanteita varten on säädetty voimassa oleva asiakastietolain 62 §, joka mahdollistaa edellä selostetulla tavalla palvelunantajan tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oma-aloitteisen tietojen luovuttamisen poliisille. Esityksen jatkovalmistelussa säännöskohtaisia perusteluja on täydennettävä, jotta esityksestä käy ilmi poliisin välttämättömät tietotarpeet edellä kuvatut näkökohdat huomioiden.

Ehdotetun 5 §:n 3 kohdan mukaan poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyinä aikoina ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa kohtaa on perusteltu ainoastaan suojelupoliisin tietotarpeilla. Säännös mahdollistaa kuitenkin tietojen saamisen myös muille poliisin toimijoille kuin ainoastaan suojelupoliisille. Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida, onko säännös perusteltua rajata koskemaan ainoastaan suojelupoliisia ja sen tietotarpeita, kuten säännöskohtaiset perustelut ja niihin kirjatut tavoitteet antavat ymmärtää.

Rajavartiolaitos

Esitysluonnoksen 3. lakiehdotuksen 20 a §:ään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan Rajavartiolaitoksella on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyinä aikoina ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta.

Kuten säännöksen perusteluissakin todetaan, Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset on luetteloitu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:ssä. Ehdotuksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan Rajavartiolaitoksen tutkimissa rikoksissa teko itsessään ei tapahdu sosiaali- tai terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa. Törkeän laittoman maahantulon järjestämisrikosta ja ihmiskaupparikoksia lukuun ottamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettu 6 vuoden rangaistusmaksimi ei myöskään täyty. Perusteluiden mukaan rikosten selvittämisen intressi on siitä huolimatta merkittävä rikoksen uhrin perustelun lain 7 §:n suojaamien oikeuksien turvaamiseksi sekä yleisen edun kannalta. Tämän vuoksi perusteluissa pidetään oikeasuhtaisena sitä, että Rajavartiolaitos voi saada tiedon epäillyn tekijän henkilöllisyydestä siitä huolimatta, onko tekijä hoito- tai asiakassuhteessa.

Perustuslakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017 vp, s. 5). Oikeusministeriö viittaa edellä poliisin osalta lausumaansa ja toteaa, että jatkovalmistelussa on syytä arvioida edellä selostettujen yleisten perusoikeuksien

rajoitusedellytysten valossa, miksi kriteeriksi on valittu nimenomaisesti kahden vuoden vankeusrangaistusuhka. Perusteluissa ei oteta lainkaan kantaa, millaisissa tilanteissa Rajavartiolaitos olisi tarvinnut tai tarvitsisi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tietoja sille säädetyn toimivallan puitteissa paljastaa ja selvittää rikos. Viimeaikaiset tuomioistuinten oikeustapaukset ovat koskeneet ainoastaan poliisin tietotarpeita.

Ministeriö toteaa, että Rajavartiolaitoksen toimivalta tutkia erilaisia rikoksia on huomattavasti suppeampi kuin poliisin, ja rikokset, joihin Rajavartiolaitoksella on toimivalta puuttua, on tarkkaan määritelty esityksen perusteluissa kuvatulla tavalla voimassa olevassa lainsäädännössä. Oikeusministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa esitystä on syytä täydentää esimerkein arviolla siitä, mitkä ovat niitä rikoksia, joissa Rajavartiolaitoksen tietotarpeet ovat välttämättömiä nimenomaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Sääntelyä lienee perusteltua tämentää koskemaan ainoastaan tiettyjä rikoksia, joiden tutkimiseen Rajavartiolaitoksella on toimivaltuudet ja joissa kyseiset tietotarpeet arvioidaan välttämättömiksi.

Tulli

Esitysluonnoksen 5. lakiehdotuksen 14 a §:ssä ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan Tullilla on pidättämiseen oikeutetun tullimiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyssä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön sellaisen tullirikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta.

Tullirikokset on määritelty rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 §:n 1 kohdassa. Oikeusministeriö viittaa edellä Rajavartiolaitoksen osalta todettuun ja toteaa lisäksi, että jatkovalmistelussa on syytä tehdä selkoa, mitkä ovat sellaisia vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksellisia tullirikoksia, joiden paljastamiseksi ja selvittämiseksi on välttämätöntä saada tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Jatkovalmistelussa on lisäksi syytä pohtia, onko kaavailtua sääntelyä perusteltua rajata ehdotettua tarkemmin kyseinen välttämättömyysarvio huomioiden.

Ehdotukset oikeuksista saada tietoja viestinnän välittäjältä

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 4 luvun 3 §:n 2 momentin ensimmäistä virkettä muutettaisiin siten, että poliisilla olisi yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada viestinnän välittäjältä tai tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot tai palvelun käyttäjän tai tilaajan tunnistamiseksi tarpeelliset tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi.

Esitysluonnoksen säännöskohtaisten perusteluiden mukaan tiedonsaantioikeuden uusi muotoilu kattaisi aiempaa laajemman joukon erilaisia toimijoita. Perusteluiden mukaan käyttäjän tunnistamiseksi tarpeellisilla tiedoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi IP-osoitteita ja tarvittaessa asiaan liittyviä lähdeportteja ja aikaleimaa, eli päivämäärää ja kellonaikaa, tai näiden tunnisteiden teknisiä vastineita ja niihin liittyviä tietoja. Perusteluiden mukaan tiedonsaantioikeuden kohteena olevien tietojen hankkiminen voisi edellyttää viestinnän välittäjää käsittelemään välitystietoja. Toisaalta perusteluissa todetaan, että viestintäpalvelun tarjoamisen tai muutoin viestinnän välittämisen

yhteydessä käsitelty IP-osoitetieto aikaleimoinen tai esimerkiksi muu päätelaitteen yksilöivä tieto olisi välitystieto. Perusteluiden mukaan ehdotuksen mukaista tietopyyntöä ei voitaisi kohdistaa sellaisiin tietoihin, joita teleyritys säilyttää sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla, ellei tutkittavana oleva rikos täytä 157 §:n 1 momentissa asetettuja edellytyksiä. Perusteluiden mukaan tilanteessa, jossa tietopyyntöä ei voida kohdistaa säilytysvelvollisuuden alaisiin tietoihin, pyyntö kohdistetaan tietoihin, joita teleyritys käsittelee jonkin toisen perusteen nojalla.

Oikeusministeriö katsoo, että säännöstä koskevia perusteluita tulee merkittävästi täydentää ja selventää, jotta sen nojalla saatavien tietojen luonteesta sekä säännöksen suhteesta EU-lainsäädäntöön ei jäisi epäselvyyttä. Oikeusministeriö kiinnittää lisäksi huomiota siihen, ettei säännösehdotusta ole käsitelty lainkaan esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa, vaikka säännöksen esitettävät muutokset laajentaisivat poliisin tiedonsaantioikeutta. Esitystä olisi myös tältä osin täydennettävä jatkovalmistelussa. Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa perusteluita olisi täydennettävä tuomalla esimerkiksi esiin, millä muilla perusteilla kuin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n mukaisen säilytysvelvollisuuden perusteella teleyritys tyypillisesti käsittelee tiedonsaantioikeuden mukaisia tietoja. Lisäksi esitettävää sääntelyä olisi arvioitava jäljempänä käsitellyn EU:n yleisen tietosuojalainsäädännön mukaisen liikkumavaran sekä ePrivacy -direktiivin 15 artiklan mukaisen liikkumavaran ja sen soveltamista koskevan EUT:n ratkaisukäytännön valossa.

ePrivacy -direktiivin 15 artiklan 1 kohta antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden toteuttaa lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joilla rajoitetaan tiettyjen direktiivin mukaisten velvollisuuksien soveltamisalaa. Edellytyksenä on, että tällaiset rajoitukset ovat välttämättömiä, asianmukaisia ja oikeasuhteisia demokraattisen yhteiskunnan toimenpiteitä kansallisen turvallisuuden sekä puolustuksen, yleisen turvallisuuden tai rikosten tai sähköisen viestintäjärjestelmän luvattoman käytön torjunnan, tutkinnan, selvittämisen ja syyteharkinnan varmistamiseksi. EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan tietoon pääsystä säädettäessä tulee varmistua siitä, että pääsy on myönnetty direktiivin 15 artiklan 1 kohdassa mainittua tarkoitusta varten ja että lainsäädäntötoimenpiteen hyväksyttävyyden arvioitu perusoikeuskirjan 7, 8 ja 52(1) artiklojen näkökulmasta.¹ Tietoihin pääsyä on tarkasteltava suhteellisuusperiaatteen mukaisesti ja se tulee rajoittaa tavoitteen kannalta täysin välttämättömään.² Sen takaamiseksi, että toimivaltaisten kansallisten viranomaisten oikeus saada tietoja rajataan täysin välttämättömään, kansallisessa oikeudessa on määritettävä aineelliset ja menettelylliset edellytykset, joilla sähköisten viestintäpalvelujen tarjoajien on annettava tällainen oikeus.³ Kansallisen lainsäätäjän tulee laatia nämä edellytykset suhteellisuusperiaate huomioon ottaen.⁴

Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan säännöksen 1 ja 2 momenttien mukaiset pyynnot kohdistuvat teleyrityksen asiakastietoihin tai sen omia tarkoituksia varten säilyttämiin välitystietoihin. Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa perusteluita olisi selvennettävä, jotta tiedonsaantioikeuksien kohteena olevista tiedoista ei jäisi epäselvyyttä. Mikäli myös perusteluissa viitatus poliisin yksityisen yhteisön tai henkilön tietoihin kohdistuvan tiedonsaantioikeuden on tarkoitettu kattavan välitystietoja, olisi myös sitä arvioitava edellä mainittujen edellytysten valossa.

¹ Vrt. C-207/16, Ministerio Fiscal, EU:C:2018:788, 52–58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen

² Vrt. esim. Tuomio yhdistetyissä asioissa C-203/15 ja C-698/15, Tele2 ja Watson ym., EU:C:2016:970, 96 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

³ Ks. em. tuomio asioissa C-203/15 ja C-698/15, Tele2 ja Watson ym., 118 kohta.

⁴ Suhteellisuusperiaatteesta ks. esimerkiksi em. tuomio asiassa C-207/16, Ministerio Fiscal, 55–57 kohta.

Vastaavia muutoksia esitetään esitysluonnoksen 3. lakiehdotuksen 20 §:n 2 momenttiin Rajavartiolaitoksen osalta sekä 5. lakiehdotuksen 2 luvun 14 §:n 3 momenttiin Tullin osalta. Oikeusministeriön viittaa kyseisten muutosehdotusten osalta edellä poliisin osalta todettuun ja kiinnittää lisäksi huomiota siihen, ettei esitysluonnokseen vaikuttaisi sisältyvän lainkaan arviota Tullia koskevaan säännösehdotukseen sisältyvästä muutosehdotusta, jonka mukaan Tulli voisi saada säännöksessä tarkoitettuja tietoja henkeä ja terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi. Jatkovalmistelussa perusteluita olisi täydennettävä tältä osin huomioiden edellä lausuttu.

Vaatus tietojen välttämättömyydestä

Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (PeVL 5/2025 vp, PeVL 15/2018 vp). Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen "välttämättömyydestä" niiden käyttötarkoituksen kannalta (PeVL 17/2016 vp). Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioi-
dessaan sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaiseksi (PeVL 15/2018 vp).

Oikeusministeriö toteaa, että lakiehdotukset eivät kaikilta osin vastaa edellä selostettua perustuslakivaliokunnan vakiintunutta lausuntokäytäntöä. Esimerkiksi 7. lakiehdotuksen 11 §:n 9 kohdan mukaan Maahanmuuttovirastolla on oikeus 2 momentissa tarkoitettun oma-aloitteisen tiedon luovuttamisen toteuttamiseksi saada poliisilta salassapitosäännösten estämättä tarpeelliset tiedot etsintäkuulutuksista, jotka koskevat henkilön pidättämistä, vangitsemista tai kiinniottoa. Oikeusministeriö katsoo, että edellä selostettu säännös ei ole siinä mainitun tietosisällön osalta riittävän tyhjentävästi luetteloitu, että se voitaisiin sitoa tarpeellisuusvaatimukseen. Jatkovalmistelussa säännöstä tulee tarkentaa tai sitoa se välttämättömyysvaatimukseen.

Sen sijaan edellä viitatus 2 momentin 2. virkkeen mukaan Maahanmuuttovirastolla on oikeus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta viraston toimitiloissa tietyssä aikana sekä tieto henkilön henkilöllisyydestä, jos se on tarpeellista pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi. Tältä osin ministeriö katsoo, että tiedonluovutusosoikeuden tietosisältö on riittävästi yksilöity, ja se on mahdollista sitoa tarpeellisuusvaatimukseen. Sen sijaan ministeriö kiinnittää huomiota edellä selostetussa säännöksessä Maahanmuuttovirastolle jätettyyn harkintaan. Esityksen jatkovalmistelussa tulee tehdä selkoa siitä, millaista harkintaa Maahanmuuttovirastolla on tiedon luovuttamisen suhteen erityisesti sellaisessa tilanteessa, kun se saa tietää henkilön olevan etsintäkuulutettu. Näin ollen jatkovalmistelussa saattaa olla perusteltua pohtia, onko 2 momentissa ehdotettu tietojen luovutusosoikeus perusteltua säätää luovutusvelvollisuudeksi.

Esitysluonnoksessa muutettavien tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksia koskevien säännösten osalta on useissa kohdissa pidättäydytty voimassa olevan laissa olevissa ratkaisuissa. Oikeusministeriö huomauttaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on hiljattain tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksia arvioidessaan todennut, että voimassa olevassa lainsäädännössä omaksuttuihin sääntelytapoihin kiinnittyvät perusteet poikkeamiselle valiokunnan vakiintuneesta tulkintakäytännöstä eivät ole valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta vakuuttavia. Lausunnossaan valiokunta kiinnitti valtioneuvoston huomiota valtioneuvoston piirissä laadittuihin hallituksen esitysten laatimisohjeisiin, joiden mukaan hallituksen esitykset on valmisteltava perustuslain mukaisiksi ja esityksessä myös kerrottava, millä perusteella säännösten katsotaan olevan sopusoinnussa perustuslain kanssa. Valiokunta piti asiaa säätämisyjärjestyskysymyksenä (PeVL 5/2025 vp).

Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa säätämisyjärjestysperusluiden kohtaa 11.2.2 on täydennettävä edellä selostetuilta osin. Lisäksi on arvioitava, onko mainitussa luvussa käsiteltyjä säännöksiä mahdollista muotoilla perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaisiksi. Esimerkiksi osin muutettavaksi ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:n 2 momentin voimassa olevan luovutuskriteerin ”joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy” muuttamista muotoon ”joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä” on syytä arvioida.

Jos tulkintakäytännön noudattaminen ei joiltain osin ole mahdollista, poikkeamista siitä on perusteltava laajemmin ja tarkemmin, jotta perustuslakivaliokunta saa aikanaan mahdollisimman laajan tietopohjan arvioida tulkintakäytännöstä poikkeavien ehdotusten hyväksyttävyyttä.

Eräitä huomioita tietojen luovutusoikeuksia koskevista säännöksistä

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 1 momentin 1. virkkeen mukaan poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muita kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jos tietojen luovuttaminen on yksittäistapauksessa tarpeen poliisille tai muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän tai tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Oikeusministeriö toteaa, että voimassa olevaan lakiin nähden momenttiin lisättäisiin mahdollisuus luovuttaa tietoja tärkeän yleisen ja yksityisen edun vuoksi. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan tärkeä yleinen etu voisi liittyä esimerkiksi vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ja yhteiskunnan suojaamiseen rikollisryhmien toiminnalta tai vaikutukselta. Tärkeä yksityinen etu voisi puolestaan liittyä esimerkiksi siihen, että tietojen luovuttamisen voidaan katsoa olevan lapsen tai nuoren edun mukaista esimerkiksi moniviranomaisyhteistyössä.

Oikeusministeriö toteaa, että nykytilaan nähden lisättäväksi ehdotettuja tiedonluovutustilanteita ei ole arvioitu perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti suhteellisuus ja hyväksyttävyyksivaatimuksen valossa. Kynnykseksi on ehdotettu tärkeää yksityistä tai yleistä etua, joka on ministeriön näkemyksen mukaan varsin matala ottaen huomioon, että arkaluonteistenkin tietojen luovuttaminen olisi mahdollista kaikille Suomen viranomaisille tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle. Ministeriö viittaa edellä välttämättömyysvaatimuksesta todettuun ja katsoo, että jatkovalmistelussa on syytä pohtia, voisiko tärkeän yleisen tai yksityisen edun luovutuskriteerin sitoa välttämättömään esimerkiksi seuraavasti ”Lisäksi poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa [...], jos se on välttämätöntä tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.” Esityksen jatkovalmistelussa ehdotettavaa säännöstä on perusteltava esityksen säätämisyjärjestysperusteissa ottaen huomioon edellä tässä lausunnossa todettu näkökohtia.

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan poliisi saa salassapitosääntösten estämättä luovuttaa muita kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauten kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi tai muun tärkeän yleisen tai yksityisen edun suojaamiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arvioissaan sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä (esim. PeVL 15/2018 vp). Valiokunnan mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 3/2017 vp). Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetussa muodossaan sääntely muuttuisi vaitiolovelvollisuudesta poikkeamisesta tietojen luovutusoikeutta koskevaksi säännökseksi. Erityisesti, kun säännös mahdollistaa arkaluonteisten tietojen luovuttamisen, tietojen luovutusoikeuksia koskevan sääntelyn tulisi olla perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaisesti täsmällistä ja tarkkarajaista. Nyt kaavailussa luovutusoikeutta koskevassa säännöksessä ei ole määritelty tahoja, joille tietoja voitaisiin luovuttaa. Säännöksen perustelut huomioiden poliisi voisi ilmeisesti luovuttaa tietoja kenelle hyvänsä. Esityksen jatkovalmistelussa on syytä pohtia sääntelyn kehittämistä täsmällisemmäksi ja tarkkarajaisemmaksi. Muilta osin ministeriö viittaa edellä 1 momentista todettuun.

Edellä esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 1 ja 2 momenteista poliisin luovutusoikeuksista esitetyt huomiot koskevat vastaavalla tavalla myös esitysluonnoksen 4. ja 5. lakiehdotuksissa Rajavartiolaitokselle ja Tullille esitettyjä tietojen luovutusoikeuksia koskevia säännöksiä.

Henkilötietojen suoja

Esitysluonnoksessa on selostettu EU:n yleisen tietosuojasetuksen sallimaa liikkumavaraa sekä liikkumavaran käyttöä koskevia valtiosääntöisiä edellytyksiä. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esitysluonnokseen sisältyvät viittaukset liikkumavaran kannalta keskeisiin tietosuojasetuksen artikloihin jäävät keskeisiltä osin varsin yleiselle tasolle eikä esitysluonnokseen näiltä osin vaikuttaisi sisältyvän varsinaista arviota siitä, mihin tietosuojasetuksen artikloihin liikkumavaran käyttö kunkin esitettävän säännöksen kohdalla on katsottu perustuvan. Jatkovalmistelussa esityksen perusteluita on täydennettävä, jotta säätämisyjärjestysperusteluissa viitattu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö koskien kansallisen liikkumavaran käyttämistä tulee asianmukaisesti huomioiduksi. Lisäksi jatkovalmistelussa perusteluja olisi täydennettävä arviolla esitettävän sääntelyn suhteesta rikosasioiden tietosuojadirektiivin sallimaan liikkumavaraan.

Liikkumavara-arviossa olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota tiedonluovutussääntelyn kohdalla keskeiseen liikkumavaraan, joka koskee henkilötietojen käsittelyä, joka tapahtuu muuta kuin sitä tarkoitusta varten, jonka vuoksi tiedot on kerätty. Yleisen tietosuojasetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Tietosuojasetuksen 6 artiklan 4 kohdassa ja siinä viitatussa 23 artiklassa säädetään edellytyksistä, joiden mukaisesti henkilötietoja voidaan käsitellä muihin kuin niiden alkuperäisiin käyttötarkoituksiin. Kyseistä liikkumavaraa on selostettu esitysluonnoksessa, mutta luonnoksesta puuttuu arvio liikkumavaran käyttämisestä. Jatkovalmistelussa perusteluihin on sisällytettävä arvio liikkumavaran käyttämisestä. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin osalta henkilötietojen

käsittelyä muihin kuin niiden alkuperäisiin tarkoituksiin koskeva liikkumavara on määritelty direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa.

Esitettävän sääntelyn EU-oikeudellisessa arvioissa olisi huomioitava myös henkilötietojen suoja sekä viranomaisten tietojen luovutusoikeuksien ja tiedonsaantioikeuksien laajuutta koskeva EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntö (C-439/19 Latvijas Republikas Saeima, C-175/20 Valsts ieņēmumu dienests ja C-623/17 Privacy International), johon on viitattu myös apulaisoikeuskanslerin antamassa lausunnossa (OKV/1553/21/2025, antopäivä 31.7.2025).

Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa henkilötietojen koskevaa arviota olisi täydennettävä myös sitä koskevien valtiosääntöoikeudellisten edellytysten osalta. Esitysluonnoksessa on tuotu esiin arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä. Jatkovalmistelussa valtiosääntöoikeudellisten edellytysten osalta olisi huomioitava myös perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö, joka koskee arkaluonteisten tietojen käyttötarkoituksidonnaisuuteen liittyviä valtiosääntöoikeudellisia edellytyksiä sekä arvioitava esitettävää sääntelyä kyseisten edellytysten valossa.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyyden vaatimuksen ohella erityisesti käyttötarkoituksidonnaisuuden vaatimusta (PeVL 40/2021 vp, kappale 15.). Valiokunta on pitänyt mahdollisena tehdä käyttötarkoituksidonnaisuudesta vain täsmällisiä ja vähäisiä luonnehdittavia poikkeuksia. Tällainen sääntely ei ole myöskään saanut johtaa siihen, että muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (ks. PeVL 15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5–6 ja PeVL 37/2024 vp, kappaleet 14–18). Valiokunta on ulkomaalaislain muuttamista koskevassa lausunnossa (PeVL 47/2010 vp, s. 4) pitänyt sääätämisyjärjestyskysymyksenä, että ulkomaalaislain 131 §:n perusteella kerättyjen sormenjälkien käyttäminen rajoitetaan vain niiden keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen. Tällainen tarkoitus voi valiokunnan mukaan sinänsä liittyä myös tarkasti määriteltyjen rikosten estämiseen ja selvittämiseen, mutta ainoastaan siinä laajuudessa kuin tällä toiminnalla on kiinteä yhteys alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen.

Henkilötietojen suoja koskevan vaikutusarvion osalta oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä säännöshedotuksista johtuvat vaikutukset henkilötietojen suojaan on arvioitu vähäisiksi. Jatkovalmistelussa vaikutusarviota olisi tältä osin tarkistettava huomioiden sen, että esitettävässä sääntelyssä olisi kyse aiempaa pidemmälle menevistä yksityiselämän suoja koskevista rajoituksista. Esitettävät muutokset koskevat merkittävilta osin arkaluonteisten tietojen käsittelyä, jolla on vaikutuksia esimerkiksi potilaan hoitosuhteen luottamuksellisuuteen ja jonka seurauksena henkilö voi päätyä turvallisuusviranomaisten tutkinnan kohteeksi, kiinnioteuksi, pidätetyksi tai vangituksi.

EU:n e-evidence sääntelyn suhde esitysluonnokseen

Esitysluonnoksessa ei vaikutettaisi lainkaan huomioitavan nk. e-evidence-sääntelyä (asetus (EU) 2023/1543 ja direktiivi (EU) 2023/1544) sähköisten todisteiden rajat ylittävistä hankkimisesta. Sääntelyä koskeva työryhmämietintö (OM 2025:9) julkaistiin maaliskuussa 2025 (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166216/OM_2025_9_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y) ja tarkoituksena on saattaa esitys eduskuntaan syksyn 2025 aikana.

Erityisesti yksityisiltä palveluntarjoajilta rajat ylittävästi hankittavien henkilöiden tunnistamiseksi tarkoitettujen tietojen osalta poliisilain 4 luvun 3 §:n sääntely on merkityksellinen. Merkityksellisyttä on avattu tarkoin edellä mainitussa e-evidence-mietinnössä. Alustavan arvion perusteella esitysluonnoksessa ehdotetut muutokset poliisilain 4 luvun 3 §:ään vaikuttavat tarkoituksenmukaisilta e-evidence-asetuksen mukaisen tietojen hankkimismahdollisuuksien kannalta. Esitysluonnoksesta kuitenkin jää epäselväksi se, miten ehdotetut muutokset suhteutuvat asetuksen mukaiseen sääntelyyn hankkia tunnistamistietoja esimerkiksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa pakoilevan henkilön osalta (ks. asetuksen 5 artiklan, erityisesti 3 kohta). Lisäksi esitysluonnoksessa ehdotetun uhkasakon osalta tulisi ottaa huomioon asetuksen seuraamussääntely (15 artikla ja 16(10) artikla). Jatkovalmistelussa on syytä huomioida e-evidence-sääntely, erityisesti edellä mainitut kohdat. Asianmukaista olisi vähintäänkin suhde muihin esityksiin -jaksossa huomioida e-evidence-sääntely ja sitä koskeva tuleva kansallinen sääntely(-ehdotus).

Osastopäällikkö, ylijohtaja

Johanna Suurpää

Lainsäädäntöneuvos

Petteri Jartti

Jakelu

Sisäministeriö

Tiedoksi

Kansliapäällikkö Antti Leinonen
Lainsäädäntöjohtaja Susanna Siitonen
Ministerin erityisavustaja Markus Liesegang

VN/27065/2023-OM-80

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: